

Nr 351

Av fru **Gärde Widemar m. fl.**, om *höjda arvoden till övervakare, m. m.*

(Lika lydande med motion nr 276 i Första kammaren)

I många olika sammanhang har anförts, att den nya brottsbalken ställer stora krav på en effektivt verkande frivårdsorganisation. Detta påpekas bl. a. i en partimotion från folkpartiet till årets riksdag, vari kräves väsentligt ökade anslag till en gren av frivårdsorganisationen, nämligen skyddskonsulentorganisationen.

En annan och synnerligen viktig del av frivårdsorganisationen utgöres av de frivilliga övervakarna. Dessa har hittills gjort en framstående insats. Ännu större krav på övervakarorganisationen kommer att ställas under överskådlig framtid. Även om man strävar efter att i viss utsträckning ersätta de frivilliga övervakarna med fast anställda övervakare inom skyddskonsulentorganisationens ram, kommer givetvis alltid en stor kader av skickliga, frivilliga övervakare att erfordras.

Arvodesfrågan

De frivilliga övervakarna uppbär f. n. ett blygsamt arvode av 25 kronor per månad och övervakningsfall. Detta arvode har närmast karaktär av ersättning för kostnader i samband med uppdraget. Det har alltmer kommit att framstå såsom otillräckligt. I motioner till riksdagen har under senare år väckts frågan om en avsevärd höjning av arvodena. I anledning av sådana motioner till 1964 års riksdag uttalade andra lagutskottet (utl. nr 2/1964) bl. a. följande:

För kriminalvården i frihet är det av väsentlig betydelse att lämpliga personer kan erhållas som övervakare. Detta accentueras ytterligare i samband med ikraftträdandet av den nya brottsbalken. Det är härvid givetvis av vikt att ersättningen till övervakarna är sådan att inte rekryteringen försvåras. I detta avseende torde inte endast ersättningens storlek inverka utan även utformningen av densamma. Utskottet förutsätter att dessa frågor ägnas särskild uppmärksamhet i samband med att Kungl. Maj:t fastställer grunderna för de ifrågavarande ersättningarna.

Motioner i samma ämne återkom till 1965 års riksdag. Första lagutskottet uttalade därvid (utl. nr 2/1965) bl. a. följande:

Enligt vad utskottet inhämtat har inom justitiedepartementet nu påbörjats en utredning därom (övervakararvodenas storlek och sammansättning), vars resultat väntas föreligga i sådan tid att det kan beaktas i 1966 års statsverksproposition.

Även kriminalvårdsstyrelsen har aktualiserat frågan om övervakararvodenas storlek. I en skrivelse till Kungl. Maj:t den 24 augusti 1964 tog styrelsen upp bl. a. frågan om en väsentlig höjning av ersättningarna till övervakarna inom kriminalvården. Styrelsen var inte beredd att uttala någon bestämd uppfattning angående det belopp till vilket arvodet borde höjas. Styrelsen ville emellertid förorda som utgångspunkt för en utredning i ämnet ett arvode om minst 100 kr. per månad och fall, varjämte särskild ersättning borde utgå för havda kostnader.

Den av kriminalvårdsstyrelsen föreslagna och av andra lagutskottet förutsatta utredningen angående övervakararvoden har därefter verkställts inom justitiedepartementet (stencil Ju 1965: 8). Däri diskuteras utförligt olika alternativ för förbättring av arvodet. Rent allmänt anföres i utredningen att en viss uppräknig av arvodesbeloppet är befogad redan på grund av penningvärdets försämring. Som skäl för en arvodeshöjning talar enligt utredningens uppfattning härutöver åtminstone två omständigheter:

1. Övervakningsuppdraget får i och med den nya lagstiftningen anses ställa större krav på övervakarna både reellt och formellt. Frivårdskungörelsens stadganden om bl. a. tätare rapporteringsskyldighet är ett uttryck för dessa övervakarnas nya skyldigheter.
2. Ett mycket väsentligt skäl för en högre ekonomisk ersättning är att det kan väntas bredda rekryteringsunderlaget och urvalet av övervakare. En arvodeshöjning kommer att bidra till förbättrade möjligheter att få fram kvalificerade övervakare.

Utredningen diskuterar därefter det av kriminalvårdsstyrelsen som en utgångspunkt för utredningen föreslagna arvodet om 100 kronor. Det anföres att en höjning av arvodet till det beloppet visserligen kan anses befogad med tanke på det krävande och skickliga arbete som många övervakare nedlägger på sina klienter. Utredningen tror emellertid att en konsekvens av en sådan arvodespolitik troligen skulle bli att övervakningsuppdragen i viss utsträckning förlorade sin karaktär av extrauppdrag vid sidan av ordinarie arbete. På detta sätt skulle troligen skapas en kader av delvis eller helt professionella övervakare. En sådan utveckling skulle kanske i och för sig inte anses vara olycklig. Det är emellertid naturligare att professionell övervakning bedrivs inom skyddskonsulentorganisationens ram. Vissa andra argument framföres också, varför en höjning till 100 kronor vore olämplig, framför allt det att en alltför stor del av det totala anslaget till frivården skulle gå till de frivilliga övervakarna, vilket inte är önskvärt i ett skede då skyddskonsulentorganisationen arbetar med underdimensionerad personalstyrka och i övrigt otillräckliga resurser.

Med beaktande av de anförda synpunkterna föreslås i departementsutredningen, att arvodesbeloppet höjs från nuvarande 25 till 40 kronor. Härav avses 25 kronor skola vara ersättning för uppdraget och 15 kronor ersättning för

kostnader i samband med detta. Den föreslagna ökningen beräknas medföra att en uppräknig av det nuvarande anslaget med ca 6 milj. kronor blir erforderlig. Utredningen uttalar också att det är önskvärt, om arvodesbeloppet — som nu utbetalas först efter fullgjort uppdrag, vilket kan innebära flera år — kunde utbetalas tätare. Den nuvarande ackumuleringen av arvoden för en längre tid medför på grund av skatteprogressionen, att skatten blir högre än vad den eljest skulle ha blivit, vilket i och för sig har en negativ effekt på villigheten att åtaga sig övervakningsuppdrag.

Vi delar uppfattningen att arvodena till de frivilliga övervakarna bör räknas upp avsevärt. Den höjning till 40 kronor, varav 25 kronor är ersättning för arbetet, framstår såsom otillräcklig, i synnerhet om man beaktar att arvodesdelen, 25 kronor, i sin helhet skall anses utgöra skattepliktig inkomst, medan kostnadsdelen, 15 kronor, förutsätts vara fri från beskattning. Skattepraxis är f. n. oenhetlig i landet, men på många håll medges f. n. avdrag på 100 % eller i det närmaste 100 % av den nuvarande ersättningen. Det nya systemet skulle alltså medföra, att den reella höjningen av arvodet inte blir så stor som avsetts. Vi är medvetna om att en höjning av arvodet till det av kriminalvårdsstyrelsen förordade beloppet, 100 kronor, måhända vore att gå för långt, åtminstone i dagens läge, då skyddskonsulentorganisationen fortfarande på grund av bristfälliga anslag arbetar med otillräckliga personella och andra resurser. Man kunde eventuellt överväga införandet av ett efter fallens svårighetsgrad och övervakningstidens längd differentierat arvode. I likhet med utredningen finner vi dock att även om vissa faktorer talar för ett sådant system, det odifferentierade arvodet dock är att föredraga.

En höjning av arvodet till exempelvis 50 kronor, varav 25 kronor utgör ersättning för arbetet och 25 kronor för kostnader i samband med uppdraget, varvid sålunda halva arvodesbeloppet förutsätts vara skattefritt, förefaller oss vara en tänkbar kompromiss. Utredningen har själv anfört, att den kostnadsersättning som den föreslagit, 15 kronor, i många fall framstår som otillräcklig. En höjning till 50 kronor innebär en kostnadsökning med ca 2,5 milj. kronor jämfört med 40-kronorsalternativet.

Önskvärt är att ett förslag kan föreläggas årets höstriktsdag, eller allra senast 1967 års vårriktsdag. Härvid bör hänsyn tas till vår ovan anförda uppfattning om högre ersättning än totalt 40 kronor.

Vissa andra frågor sammanhängande med den frivilliga övervakarorganisationen förtjänar också närmare granskning och övervägande.

Samordning med andra vårdformer

Även inom andra områden än inom kriminalvården förekommer ett system med frivilliga övervakare. Så är fallet t. ex. inom nykterhets- och barnavård. F. n. är det så att var och en av dessa vårdgrenar själv rekryterar och utbildar sin personal. Det förefaller här som om mycket skulle vinnas, om man fick till

stånd en samordning av bl. a. rekrytering och utbildning av övervakare inom de olika vårdformerna. Även om arbetet i enskilda fall uppvisar olika karaktär, är dock det gemensamma inslaget markant. En samordnad utbildning och rekrytering skulle underlätta fördelningen av övervakare på olika slags arbete så att den för en viss övervakningsuppgift mest lämpade också kom att tilldelas den uppgiften. I detta sammanhang bör även beaktas att de arvodesregler, som gäller för övervakarna inom kriminalvården, i stor utsträckning är normerande även för övervakarna inom nykterhets- och barnavården. Sålunda utgår statsbidrag till kommunerna med 75 % av kostnaderna för nykterhetsvården, beträffande övervakningskostnaderna f. n. dock maximerat till 75 % av 25 kronor.

Skattefrågan

Även skattefrågorna — som ovan flyktigt berörts — är av intresse att uppta till närmare granskning. Av justitiedepartementets utredning framgår att den praxis som tillämpas på olika håll i landet beträffande beskattningen av ersättningen till övervakarna är mycket varierande. På vissa håll godkännes avdrag med upp till 100 % av arvodet, medan man på andra håll godkänner blott ca 20—30 %. I den enkät, som gjordes av utredningen, framkom enstämmigt, att stora problem uppkommer på grund av denna skiftande skattepraxis. På många håll är det svårt att rekrytera kvalificerade övervakare just på grund av skatteskal. Centralt utfärdade och generellt verkande beskattningsregler har efterlysts. Bevillningsutskottet gjorde 1961 (betänkande nr 43) ett såsom vägledande betraktat uttalande. Där anföres, att utgifter som åsamkas övervakarna är att betrakta som avdragsgilla kostnader samt att de speciella förhållanden, som är förknippade med uppdraget, motiverar att frågan om de uppgivna kostnaderna bedöms efter tämligen generösa grunder. Riksskattenämnden har i årliga cirkulärskrivelser till taxeringsintendenterna hänvisat till bevillningsutskottets uttalande. Det förslag om höjda ersättningar till övervakarna, som vi förutsatt skall komma att föreläggas senast 1967 års vårriksdag, kommer med sannolikhet att vara konstruerat så, att en del av arvodet utgör ersättning för arbetet med uppdraget och en del utgör en schablonmässigt bestämd ersättning för kostnader i samband med detta. Enligt vår uppfattning är det därvid angeläget att det entydigt klargörs hur skattefrågorna skall ordnas. Rimligt är att kostnadsdelen helt befrias från skatt. Därutöver bör avdrag få göras för styrkta kostnader till den del de överstiger den schablonmässigt bestämda kostnadsdelen. Föreskrifter härom bör utfärdas.

Ersättning för olika slag av inställelse m. m.

Det är ofta angeläget att en övervakare inställer sig vid övervakningsnämnd och domstol. Detta åsamkar ofta övervakaren kostnader för resa, uppehälle och förlorad arbetsförtjänst, vilket får till följd att vederbörande underlåter

att inställa sig. Möjligheterna att till övervakaren utge särskild ersättning för sådana kostnader är f. n. små eller helt obefintliga. Önskvärt vore om en övervakare, som inställer sig vid övervakningsnämnd eller domstol, i dessa avseenden kunde jämföras med vittne och att särskild ersättning sålunda kunde utgå till honom av allmänna medel. I detta sammanhang förtjänar också att beaktas att vissa övervakare, i synnerhet i Norrland, där resvägarna ofta är avsevärda, för själva övervakningsarbetets fullgörande åsamkas kostnader, som betydligt överstiger den ersättning som utgår. Möjlighet bör tillskapas att i sådana särskilda fall utge en högre ersättning för kostnaderna än den schablonmässigt fastställda kostnadsdelen.

Utredningen har i korthet berört dessa frågor men icke lämnat något förslag. Spörsmålen bör övervägas i samband med den ytterligare beredning av ärendet om höjning av övervakararvoden, som skall företas inom departementet, så att förslag kan föreläggas riksdagen samtidigt med förslaget om arvodeshöjning.

Med hänvisning till det anförda hemställas,

att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla

1. om förslag senast till 1967 års vårriksdag om väsentlig höjning av arvoden till de frivilliga övervakarna i enlighet med de synpunkter som anförts i motionen, samt
2. att i samband med den beredning av arvodesfrågan, som skall ske i departementet, även de i motionen berörda spörsmålen om enhetliga beskattningsregler för övervakararvoden, möjligheter till särskild ersättning för inställelse vid övervakningsnämnd och domstol m. m. samt samordning i utbildnings-, rekryterings- och arvodeshänseende med övervakarorganisationen inom andra likartade vårdformer beaktas.

Stockholm den 25 januari 1966

Ingrid Gärde Widemar

Axel Gustafsson

Folke Nihlfors
